

ความร่วมมือนโยบายทางเศรษฐกิจ ของสหรัฐอเมริกาและไทย ในยุคลินดอน บี. จอห์นสัน และจอมพลถนอม กิตติขจร ช่วงทศวรรษ 1960

ปิยะภพ เอนกทวีกุล*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความร่วมมือระหว่างทางการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาและไทยในช่วงทศวรรษ 1960 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา คือ ลินดอน บี. จอห์นสัน (ค.ศ. 1963-1969) และนายกรัฐมนตรีของไทย คือ จอมพลถนอม กิตติขจร (ค.ศ. 1963-1973) เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์นโยบายทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า นโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ ส่วนไทยเป็นยุคการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมขั้นพื้นฐานที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจำนวนมากจากสหรัฐอเมริกา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาอยู่บนพื้นฐานของฉันทมติแห่งเสรีนิยมและการพัฒนา เป็นสำคัญ แม้ว่าในช่วงทศวรรษ 1960 ไทยจะปกครองด้วยระบอบเผด็จการทหาร ส่วนสหรัฐอเมริกาเป็นตัวแทนของฝ่ายเสรีประชาธิปไตย แต่สหรัฐอเมริกาไม่สนใจว่ารัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจรจะมีรูปแบบการปกครองเป็นแบบใด ถ้าสามารถอำนวยความสะดวกให้เข้ามาช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานได้ รวมถึงเป็นพันธมิตรในการสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริการ่วมยินดีให้การช่วยเหลือและสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในการแสวงหาพันธมิตรในประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ถ้ามั่นนโยบายทางเศรษฐกิจที่เปิดเสรีและสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์แล้วก็สามารถที่จะเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาได้ อย่างไรก็ตามความร่วมมือนโยบายทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาและไทยในช่วงเวลาดังกล่าวต้องลดระดับลง เป็นผลมาจากการที่สหรัฐอเมริกาถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม และภาวะเงินเฟ้อที่สูงขึ้น ทำให้สหรัฐอเมริกาต้องลดการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานแก่ไทย รวมถึงสนับสนุนให้มีการจัดเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1969 เพื่อพัฒนาการเมืองไทยให้เข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยภายหลังที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการทหารมาอย่างยาวนาน

คำสำคัญ: ฉันทมติแห่งเสรีนิยม, นโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่, นโยบายการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐาน, ลินดอน บี. จอห์นสัน, ถนอม กิตติขจร

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง Email: piyaphob.a@ru.ac.th

Economic Policy Cooperation of the United States and Thailand in the era of Lyndon B. Johnson and Field Marshall Thanom Kittikajron (in the 1960s)

Piyaphob Anekthaweeul*

Abstract

This article aims to study economic policy cooperation of the United States and Thailand in the 1960s in the era of President of the United States; Lyndon B. Johnson (1963-1969) and Prime Minister of Thailand; Field Marshall Thanom Kittikajron. At that time, the economic policy called the great society program was implemented while Thailand was under infrastructure development of which budget was supported by the United States in order to develop Thailand economic and infrastructure. Therefore, United States economic policy was based on Liberal Consensus and Development. Despite in the 1960s, Thailand was ruled by military dictatorship and the United States represented liberal democracy, the United States ignored the form of government under Thanom administration. If they could facilitate the United States to participate in economic and infrastructure development, including to alliance in containment policy to prevent the spread of communism. the United States would willingly support budgets for economic development and national security. This is a strategy for the United States to alliance in developing countries that do not necessarily have democratic forms of government. But if there is an economic liberalization policy and containment policy to prevent the spread of communism, then it can be an alliance with the United States. However, the U.S. and Thailand's implementation of economic policy faced difficulties due to withdrawal of U.S. troops from Vietnam and inflation. Thailand was affected economically as the U.S. deducted economic development budget and was forced to transition to democracy by holding election in 1969 after long-term of a military regime.

Key Words: Liberal Consensus, The Great Society Program, Lyndon B. Johnson, Infrastructure Development Policy, Thanom Kittikajron

* Assistant Professor, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University, Email: piyaphob.a@ru.ac.th

บทนำ

การสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ (The Great Society) เป็นนโยบายทางเศรษฐกิจที่สำคัญของสหรัฐอเมริกาในยุคของประธานาธิบดีลินดอน บี. จอห์นสัน (Lyndon B. Johnson) ระหว่างปี ค.ศ.1965-1969 (Divine, 1979, p. 150, สมร นิติศัพท์ประกาศ, 2553, น. 227) ซึ่งเป็นนโยบายที่รัฐบาลมีการใช้จ่ายงบประมาณจำนวนมากเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ส่งเสริมสิทธิความเป็นพลเมืองและสวัสดิการต่าง ๆ ภายในสหรัฐอเมริกา เป็นสำคัญ (วิวัฒน์ มุ่งการดี, 2533, น. 386, สุรัตน์ โหระชัยกุล, 2546, น. 178, จักรี ไชยพิณี, 2562, น. 202-203) ซึ่งการดำเนินนโยบายดังกล่าวอยู่ภายใต้แนวคิดฉันทามติแห่งเสรีนิยม (Liberal Consensus) คือ ข้อเรียกร้องและความต้องการของประชาชนในสหรัฐอเมริกาที่ต้องการให้รัฐบาลดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น การฟื้นฟูเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา และการคงไว้ซึ่งระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโดยเฉพาะอิทธิพลของแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (Keynesian Economics) ที่สนับสนุนให้รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงทางเศรษฐกิจเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมยังคงอยู่ได้ เป็นต้น เพื่อไม่ให้วิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่กลับมาอีกครั้ง รวมถึงการเกิดขึ้นของแนวคิดว่าด้วยการพัฒนา (Development) ที่เริ่มปรากฏอย่างเห็นได้ชัดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งประเทศต่าง ๆ เห็นพ้องต้องกันว่าการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้ประเทศสามารถยกระดับให้เข้าสู่ความทันสมัยได้สำเร็จ (Maland, 1979, p. 697, อนุสรณ์ ลิ่มมณี, 2555, น. 16-17, 42, จักรี ไชยพิณี, 2562, น. 47)

ช่วงที่สหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ซึ่งมีสาระสำคัญคือการแก้ปัญหาความยากจน ส่งเสริมสิทธิความเป็นพลเมืองและสวัสดิการต่าง ๆ ในสมัยประธานาธิบดีจอห์นสัน ก่อนที่ประธานาธิบดีจอห์นสันจะเข้าดำรงตำแหน่งในปี ค.ศ. 1963 ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสหรัฐอเมริกาและไทยอย่างใกล้ชิดเกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลเผด็จการทหารจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผ่านการออกแถลงการณ์ความสัมพันธ์และความร่วมมือทางด้านความมั่นคงที่ใกล้ชิดระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาหรือแถลงการณ์ร่วมถันด์-รัสก์ (Thanat-Rusk Joint Communiqués) ระหว่างพันเอกถันด์ คอมนันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของไทย และติน รัสก์ (Dean Rusk) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1962 ซึ่งเป็นแถลงการณ์ครั้งสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ “ไทยจะดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกาตลอดไปโดยไม่สิ้นสุด...สหรัฐอเมริกาพร้อมที่จะให้การสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและการสร้างความมั่นคงให้กับไทย” (แกมสุข ภูมโนท์, 2525, น. 13, ลิขิต ธีรเวคิน, 2550, น. 174-175, สุชาชัย ยัมประเสริฐ, 2551, น. 99-100) ทำให้สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานไทยในจำนวนมากหลายในช่วงทศวรรษ 1960 รวมถึงการให้ไทยเป็นฐานทัพการสกัดกั้นภัยคุกคามลัทธิคอมมิวนิสต์ภายในประเทศและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้แถลงการณ์ร่วมถันด์-รัสก์ ในปี ค.ศ. 1962 เป็นความต่อเนื่องของความสัมพันธ์ระหว่างไทย

กับสหรัฐอเมริกาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ไทยได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์โดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือซีโต้ (Southeast Asia Treaty Organization-SEATO) ในปี ค.ศ. 1954 สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2566, น. 349, ฌ็อง-ฌัก อีแซก, 2563, น. 169-170, ภูมิ พงษ์ศักดิ์เจริญ, 2563, น. 222-225) อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือนโยบายทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาและไทยในช่วงเวลาดังกล่าวต้องลดระดับลง เป็นผลมาจากการที่สหรัฐอเมริกาถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม และภาวะเงินเฟ้อที่สูงขึ้น ทำให้สหรัฐอเมริกาต้องลดการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานแก่ไทย รวมถึงสนับสนุนให้มีการจัดเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1969 เพื่อพัฒนาการเมืองไทยให้เข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยภายหลังที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการทหารมาอย่างยาวนาน

ข้อเสนอหลักของบทความนี้คือ การศึกษาความร่วมมือระหว่างการทำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาและไทย ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานในทศวรรษ 1960 ปัจจุบันสำคัญ คือ สหรัฐอเมริกาต้องการให้ไทยเป็นฐานทัพสำคัญในการสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และไทยเองก็เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณมหาศาลจากสหรัฐอเมริกาในการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานรวมถึงการปราบปรามภัยคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ ส่งผลให้ไทยเป็นประเทศพันธมิตรที่แนบแน่นกับสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลาดังกล่าว แม้ว่าที่สหรัฐอเมริกาจะลดงบประมาณช่วยเหลือการพัฒนาเศรษฐกิจแก่ไทย รวมถึงสนับสนุนการเลือกตั้งของไทยในปี ค.ศ. 1969 แต่ความเป็นพันธมิตรระหว่างสหรัฐอเมริกากับไทยยังคงดำเนินต่อไปโดยแบ่งการนำเสนอออกเป็นหกส่วน ได้แก่ ส่วนแรกเป็นสาระสำคัญของฉันทามติแห่งเสรีนิยมซึ่งเป็นกรอบสำคัญในการกำหนดนโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกา ส่วนที่สองเป็นทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนา ส่วนที่สามเป็นการกำหนดนโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกา ส่วนที่สี่เป็นการกำหนดนโยบายการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานของไทยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสหรัฐอเมริกา ส่วนที่ห้าเป็นผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เกิดขึ้นส่งผลให้สหรัฐอเมริกาลดการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานแก่ไทย และส่วนที่หกเป็นบทสรุปของบทความนี้

สาระสำคัญของฉันทามติแห่งเสรีนิยม

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ช่วงกลางปี ค.ศ. 1950 เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาให้เกิดความวิตกกังวลว่าวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ (Great Depression) ในช่วงทศวรรษ 1920 จะหวนกลับมาอีกครั้งหนึ่ง รัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่นำโดยประธานาธิบดีแฮร์รี เอส. ทรูแมน (Harry S. Truman) จะต้องแสวงหาวิธีการที่ทำให้วิกฤตเศรษฐกิจไม่กลับมาอีกครั้ง (Schulman, 1995, p. 83) นอกจากนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าว สหรัฐอเมริกา

ต้องเผชิญกับสงครามเย็นและภัยคุกคามคอมมิวนิสต์จากสหภาพโซเวียต ทำให้สหรัฐอเมริกาต้องการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจแนวทุนนิยมของตนให้คงอยู่ ไม่ให้ภัยคอมมิวนิสต์เข้ามาแทรกแซงระบบทุนนิยมของสหรัฐอเมริกาได้ ดังนั้นทำให้เกิดข้อเรียกร้องหนึ่งที่เป็นฉันทามติร่วมกัน คือ “ฉันทามติแห่งเสรีนิยม” (Liberal Consensus) ภายใต้แนวคิดของสำนักเศรษฐศาสตร์แบบจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (Keynesian Economics) ซึ่งแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในสหรัฐอเมริกาช่วงทศวรรษ 1930 ในสมัยประธานาธิบดีแฟรงกลิน ดี. รูสเวลต์ (Franklin D. Roosevelt) (จักรี ไชยพินิจ, 2562, น. 202-203) ทั้งนี้ ฉันทามติแห่งเสรีนิยมมีสมมติฐานมาจากการที่เศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกามีอัตราการเติบโตสูงในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลที่ต้องการให้สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในการสกัดกั้นภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ รวมถึงเข้าไปช่วยเหลือทางการเงิน เศรษฐกิจ และการทหารแก่ประเทศพันธมิตรในยุโรปตะวันตก และพันธมิตรในภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อให้ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในการสกัดกั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต แสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกาพร้อมที่จะเข้ามาเป็นประเทศมหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลกทางการเงิน เศรษฐกิจ และการทหารจากสมมติฐานดังกล่าว ทำให้ฉันทามติแห่งเสรีนิยมเกิดขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางการเงินและเศรษฐกิจของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นสำคัญ (Maland, 1979, p. 698, สรวิต ชัยนาม, 2552)

การเกิดขึ้นของฉันทามติแห่งเสรีนิยมในช่วงทศวรรษ 1950-1960 ของสหรัฐอเมริกาวางอยู่บนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นสำคัญ ระบบทุนนิยมทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากที่ไม่มีการพัฒนาสู่การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม รวมถึงการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต เป็นภัยคุกคามสำคัญที่สหรัฐอเมริกาต้องเข้าไปสกัดกั้น โดยสหรัฐอเมริกาได้ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมไปฟื้นฟูประเทศในยุโรปตะวันตกไม่ให้เป็นคอมมิวนิสต์ผ่านแผนมาร์แชลล์ (Marshall Plan) ซึ่งเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1948 ที่เสนอโดยนายพลจอร์จ มาร์แชลล์ (General George Marshall) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาในสมัยประธานาธิบดีทรูแมน ซึ่งเป็นการแสวงหาพันธมิตรของสหรัฐอเมริกาเพื่อที่จะต่อต้านคอมมิวนิสต์ไม่ให้แผ่ขยายออกไป รวมถึงไม่ให้ประชาชนในสหรัฐอเมริกาวិพากษ์กลับภัยคอมมิวนิสต์ และการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องของสหรัฐอเมริกา (Maland, 1979, p. 699)

สาระสำคัญของฉันทามติแห่งเสรีนิยม มีดังนี้ (1) การสร้างระบอบเสรีประชาธิปไตย (2) การสร้างความเสมอภาคทางสังคม แก้ปัญหาความยากจน และแรงงานจะได้รับสวัสดิการมากขึ้น (3) ภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์และลัทธิมาร์กซิสต์ต้องถูกจำกัดการแผ่ขยายโดยสหรัฐอเมริกากับประเทศพันธมิตรเสรีนิยมทั่วโลก และต้องต่อสู้กับภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์อย่างถึงที่สุด และ (4) เป็นหน้าที่ของสหรัฐอเมริกาที่ต้องรักษาระบอบเสรีประชาธิปไตยเอาไว้ และต้องเผยแพร่ระบอบเสรีประชาธิปไตยไปยังประเทศต่าง ๆ ในโลก แม้ว่าฉันทามติแห่งเสรีนิยม

จะกล่าวถึงเรื่องความเสมอภาคทางสังคมโดยให้รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ ซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์เสรีนิยมแบบดั้งเดิมที่รัฐบาลไม่ได้เข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ แต่โดยเนื้อแท้ของฉันทามติแห่งเสรีนิยมตามรูปแบบสหรัฐอเมริกายังคงครอบคลุมถึงความเสมอภาคทางสังคมอีกด้วย เป็นความเสมอภาคและสวัสดิการที่ประชาชนได้รับจากรัฐบาล ทั้งนี้ การที่รัฐบาลเข้ามามีบทบาทในการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจเป็นการแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของแนวคิดสำนักเศรษฐศาสตร์จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ ที่เข้ามามีบทบาทแทนที่ของแนวคิดเสรีนิยมแบบดั้งเดิมที่รัฐบาลไม่มีบทบาทในระบบเศรษฐกิจซึ่งประสบกับความล้มเหลวในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในทศวรรษ 1920 ดังนั้น ฉันทามติแห่งเสรีนิยม จึงมีความสำคัญทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นข้อเรียกร้องและความต้องการของประชาชนที่ต้องการให้รัฐบาลดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องการเมืองภายใน คือ การให้รัฐบาลเข้ามามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจ และภายนอกประเทศ คือ การเข้าไปสกัดกั้นภัยคุกคามคอมมิวนิสต์เป็นสำคัญ (Maland, 1979, pp. 699-700, จักรี ไชยพินิจ, 2562, น. 198)

ฉันทามติแห่งเสรีนิยมที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาช่วงทศวรรษ 1950 ยังสอดคล้องกับแนวคิดว่าด้วยการพัฒนาซึ่งเริ่มปรากฏอย่างเด่นชัดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยประเทศต่าง ๆ เห็นพ้องต้องกันว่าการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้ประเทศสามารถยกระดับให้เข้าสู่ความทันสมัย โดยมีสหรัฐอเมริกาที่เป็นแม่แบบแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลเข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก

แนวคิดว่าด้วยการพัฒนา (Development)

แนวคิดว่าด้วยการพัฒนา (Development) เริ่มปรากฏอย่างเด่นชัดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งประเทศต่าง ๆ เห็นพ้องต้องกันว่าการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้ประเทศสามารถยกระดับให้เข้าสู่ความทันสมัย (Modernization) สหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศที่มีระดับการพัฒนาสูงสุด มีความเห็นว่าการช่วยเหลือประเทศอื่นให้มีการพัฒนาตามแบบสหรัฐอเมริกาคือภารกิจหลักที่ต้องดำเนินการ แนวคิดการพัฒนามีความชัดเจนยิ่งขึ้นในช่วงสงครามเย็นภายใต้ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างค่ายเสรีประชาธิปไตยที่นำโดยสหรัฐอเมริกา และค่ายคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต ระดับการพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของมหาอำนาจทั้งสองประเทศจึงถูกนำมาเปรียบเทียบกันว่าใครคือประเทศมหาอำนาจอันดับหนึ่ง การพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับที่สูงกว่าของสหรัฐอเมริกากลายเป็นเหตุผลสำคัญที่ถูกกล่าวถึงและชี้ให้เห็นว่า ประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากกว่าประเทศที่ปกครองโดยลัทธิคอมมิวนิสต์ ทำให้วาระแห่งการพัฒนาจึงถูกแพร่ขยายออกไปในลักษณะที่ว่า ประเทศโลกที่สามหรือประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาที่ต้องการพัฒนาเศรษฐกิจและเจริญก้าวหน้าแบบสหรัฐอเมริกาจะต้องยึดถือแนวทางของความเป็นประชาธิปไตย

และปฏิเสธแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ ในขณะที่เดียวกันสหรัฐอเมริกาที่กลายมาเป็นแบบอย่างให้แก่ประเทศโลกที่สาม แนวคิดดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่าพัฒนามีอยู่จริง และสามารถเกิดขึ้นได้ (อนุสรณ์ ลิมมณี, 2555, น. 42, จักรี ไชยพินิจ, 2557, น. 239) ด้วยเหตุนี้ จักรี ไชยพินิจ ได้อธิบายบริบทและที่มาของแนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ (1) การเข้ามามีบทบาทของสหรัฐที่ต้องการจำกัดภัยคอมมิวนิสต์โดยการเข้าไปช่วยเหลือโดยการเข้าไปช่วยเหลือทางเศรษฐกิจประเทศต่าง ๆ ในยุโรปตะวันตก และเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาประเทศในเกาหลีใต้ ไต้หวัน และญี่ปุ่น (2) การแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียตทำให้สหรัฐอเมริกาต้องแสวงหาแนวทางการสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์ และ (3) การเข้าไปช่วยเหลือในประเทศโลกที่สามหรือประเทศกำลังพัฒนา (จักรี ไชยพินิจ, 2557, น. 244) ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อประเทศต่าง ๆ ได้รับการเอกราชจากเจ้าอาณานิคม แนวคิดเรื่องการพัฒนาทางเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา และการพัฒนาให้ประเทศเป็นอุตสาหกรรมกลายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย แนวคิดดังกล่าวต้องการที่จะสร้างความทันสมัยให้แก่ประเทศในแถบแอฟริกา ลาตินอเมริกา ตะวันออกกลาง และเอเชีย ซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของประเทศตะวันตก (ฉวี พวงค์เจริญ, 2563, น. 210) พันธกิจดังกล่าวได้เริ่มต้นในช่วงกลางทศวรรษ 1950 จากการที่ธนาคารโลกได้ดำเนินการภายใต้แผนที่เรียกว่าการพัฒนาโดยนำหลักการสำคัญในช่วงปลายทศวรรษ 1940 หลักการดังกล่าว คือ หลักการพัฒนา 4 ภูมิภาค (The Point Four Program) ที่ประธานาธิบดีแฮรี เอส. ทรูแมน ของสหรัฐอเมริกาได้ประกาศเมื่อปี ค.ศ. 1947 ได้ถูกมาเป็นกรอบสำคัญในการดำเนินนโยบายการพัฒนาที่ทุกสังคมจะมีการพัฒนาไปในเส้นทางเดียวกันหมด ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1950 และ 1960 มีทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาที่สำคัญที่พยายามชี้ให้เห็นว่าสังคมทุกสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่เหมือนกัน ประเทศที่พัฒนาแล้วได้ผ่านขั้นตอนการพัฒนามาแล้ว ส่วนประเทศกำลังพัฒนาก็กำลังดำเนินรอยตามอยู่ ทฤษฎีสำคัญที่อธิบายในเรื่องดังกล่าว คือ ทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาของวอลท์ รอสตาว (Walt Rostow) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกันและที่ปรึกษาด้านความมั่นคงแห่งชาติสหรัฐอเมริกาของประธานาธิบดีลินดอน บี. จอห์นสัน ที่พยายามอธิบายถึงการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ 5 ขั้นตอน กล่าวคือ ขั้นตอนแรก-สังคมแบบดั้งเดิม (The Traditional Society) ขั้นตอนที่สอง-สังคมยุคก่อนทะยานบิน (The Preconditions for Take-off) ขั้นตอนที่สาม-สังคมทะยานบิน (The Take-off) ขั้นตอนที่สี่-สังคมที่กำลังเข้าสู่การพัฒนา (The Drive to Maturity) และขั้นตอนที่ห้า-สังคมการบริโภคขนาดใหญ่ (The Mass Consumption) กระบวนการดังกล่าวเป็นขั้นตอนการพัฒนาเศรษฐกิจที่สามารถนำไปปรับใช้ได้กับทุกสังคม ซึ่งรอสตาวเชื่อว่า รัฐทุกรัฐสามารถพัฒนาไปสู่จุดสูงสุดได้เช่นเดียวกัน เนื่องจากความทันสมัยเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเหมือนกันในทุกสังคม ท้ายที่สุดแล้วทุกสังคมย่อมพัฒนาไปสู่จุดเดียวกันทั้งหมด นอกจากนี้ ความทันสมัย

สมัยเป็นกระบวนการที่เป็นไปตามมุมมองและค่านิยมของยุโรปและอเมริกาเหนือที่กำหนดให้ยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกาเป็นแบบอย่างในทุกประเทศต้องนำไปปฏิบัติ ทำให้ประเทศโลกที่สามจะต้องเข้าสู่กระบวนการทำให้ทันสมัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยการดำเนินเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นสำคัญ (Rostow, 1971, อนุสรณ์ ลัมมณี, 2555, น. 42, จักร์ ไซยพินิจ, 2557, น. 243, Gowan, 1999, p. 81, Berger, 2004, p. 18)

ปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวคิดฉันทามติแห่งเสรีนิยมและวาระแห่งการพัฒนาที่ขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 1960 ที่นำโดยสหรัฐอเมริกา กลายเป็นแบบอย่างประเทศต่าง ๆ และประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาต้องนำไปปฏิบัติเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศ รวมถึงการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศของสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีลินดอน บี. จอห์นสัน คือ นโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ ที่ให้รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจผ่านการใช้จ่ายงบประมาณจำนวนมาก ซึ่งอยู่ภายใต้แนวคิดฉันทามติแห่งเสรีนิยม ในส่วนของวาระแห่งการพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์จำนวนที่สหรัฐอเมริกาได้เข้าไปสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา ซึ่งไทยเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญที่สหรัฐอเมริกาต้องเข้าไปสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงโดยให้รัฐบาลมีบทบาทสำคัญในเรื่องดังกล่าวโดยได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา

การกำหนดนโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกา

หลังจากที่ ลินดอน บี. จอห์นสัน เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1963 ได้ประกาศนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นสังคมที่ยิ่งใหญ่ (The Great Society) ในปี ค.ศ. 1965 ซึ่งเป็นนโยบายที่ให้รัฐบาลใช้งบประมาณมหาศาลในการเข้ามาพัฒนาประเทศเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และการจัดทำสวัสดิการให้กับผู้ใช้แรงงานและพลเมืองในสหรัฐอเมริกาเป็นสำคัญ ซึ่งการดำเนินนโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดสำคัญทางเศรษฐศาสตร์ของจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (Keynesian Economics) กล่าวคือ ระบบทุนนิยมจะรักษาการเติบโตและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจต้องเป็นทุนนิยมที่มีการควบคุมดูแล (Regulated Capitalism) โดยรัฐบาลต้องเข้าไปแทรกแซง การเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้ประชาชาติของประเทศปัจจัยสำคัญขึ้นอยู่กับภาคการบริโภค การลงทุน และการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลที่จะต้องเน้นการลงทุนทางเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศ การเพิ่มขึ้นของปัจจัยทั้งสามจะมีผลให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้มีการจ้างงานและการผลิตเพิ่มขึ้น จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การใช้จ่ายของรัฐบาลเป็นปัจจัยสำคัญตัวหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการจ้างงานและการผลิต ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งการบริโภคและการลงทุนลดลงนั้น การใช้จ่ายเงินของรัฐบาลก็กลายเป็นปัจจัยหลักที่กระตุ้นให้เกิดการจ้างงานและการผลิตเพิ่มขึ้น ดังนั้นแนวคิดนี้จึงทำให้รัฐบาลเข้ามามีบทบาทโดยตรงในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยกลไกด้านการคลัง

และการเงินที่มีอยู่ (อนุสรณ์ ลิมมณี, 2555, 17-18, จักรี ไชยพินิจ, 2562, น. 198-201) ดังนั้น รัฐสภาสหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนการดำเนินนโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ของประธานาธิบดี จอห์นสันโดยการผ่านร่างกฎหมายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ผลงานที่สำคัญภายใต้นโยบาย การสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ มีดังนี้ (1) กฎหมายสิทธิการออกเสียงเลือกตั้งทั่วไป ค.ศ. 1965 (The Voting Rights Act of 1965) เป็นการสนับสนุนคนผิวสีที่ได้รับสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ทางการเมืองให้ทั่วหน้ากัน (2) สงครามต่อสู้ความยากจน เป็นการรณรงค์เพื่อยกระดับ ความเป็นอยู่ของคนยากจนซึ่งเป็นคนส่วนน้อยหรือที่เรียกว่าสงครามต่อสู้ความยากจน (War on Poverty) เป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนครั้งใหญ่ที่สุดของสหรัฐอเมริกา (3) การส่งเสริมการศึกษาทั่วไป โดยการประกาศกฎหมายการศึกษาทั่วไป ค.ศ. 1965 (General Education Act of 1965) เพื่ออนุมัติให้ใช้เงินของรัฐบาลกลางจำนวน 1.3 พันล้านดอลลาร์ ในการให้ความช่วยเหลือเด็กที่ยากจนทั้งในระดับประถมและมัธยม และ (4) กฎหมายสวัสดิการ สังคมว่าด้วยการประกันค่ารักษาพยาบาลและการสาธารณสุข ค.ศ. 1965 (The Medicare Bill of 1965) เป็นการช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาลโดยแบ่งเป็น 2 แผน กล่าวคือ แผนช่วยเหลือ ด้านการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลแก่ผู้สูงอายุ (The Medicare Program) และช่วยเหลือ ด้านการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลแก่คนยากจน (The Medicaid Program) (Burns, 1968, pp. 151-169, สุรัตน์ โหระชัยกุล, 2546, น. 179-186) กล่าวได้ว่า นโยบายการสร้างสังคม ที่ยิ่งใหญ่ของประธานาธิบดีจอห์นสันเป็นการขยายพื้นฐานของฉันทามติแห่งเสรีนิยม ในการพัฒนาเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาให้มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ยกระดับชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน และแก้ปัญหาความยากจน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ยังคงอยู่ได้ โดยที่รัฐบาลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ

จากการดำเนินนโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดี จอห์นสันที่ต้องการนำนโยบายดังกล่าวไปช่วยเหลือผ่านโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ขึ้นพื้นฐานของประเทศพันธมิตร ซึ่งไทยก็เป็นหนึ่งในพันธมิตรที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา ที่เข้าไปช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1945 โลกได้เข้าสู่ยุคสงครามเย็นที่เป็นการปะทะกัน ระหว่างโลกเสรีประชาธิปไตยที่นำโดยสหรัฐอเมริกากับโลกคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต ซึ่งทั้งสองประเทศต่างแข่งขันแย่งชิงอิทธิพลและสถาปนาเป็นประเทศอภิมหาอำนาจอันดับหนึ่ง ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ซึ่งการที่สหรัฐอเมริกาเลือกไทยเป็นพันธมิตรสำคัญในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งการสกัดกั้น ภัยคอมมิวนิสต์อันเนื่องจากลักษณะเฉพาะทางภูมิรัฐศาสตร์ของไทย ประกอบกับสถานการณ์ ทางการเมืองของไทยที่คณะทหารได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองอีกครั้งภายหลังการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน ค.ศ. 1947 และรัฐประหาร 6 เมษายน ค.ศ. 1948 ส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง โดยรัฐบาลจอมพล ป. ได้มีการปรับตัวตามสถานการณ์

โดยการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1949 โดยหวังว่าจะได้รับประโยชน์จำนวนมากในการพัฒนากองทัพให้ทันสมัยตามแบบสหรัฐอเมริกา ขณะที่สหรัฐอเมริกาเองก็คิดว่ากองทัพกับรัฐบาลจอมพล ป. เท่านั้นที่จะเป็นกำลังสำคัญในการสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์ทำให้สหรัฐอเมริกาได้ทุ่มงบประมาณมหาศาลให้กับไทยเป็นปราการด่านหน้าในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐบาลจอมพล ป. ได้ตอบสนองต่อสหรัฐอเมริกาโดยการส่งกำลังทหารเข้าร่วมรบในสงครามเกาหลีในปี ค.ศ. 1950 และตามมาด้วยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือซีโต้ในปี ค.ศ. 1954 ทั้งนี้ การเข้าเป็นสมาชิกซีโต้ของไทยถือเป็นก้าวสำคัญที่นำพาไทยเข้ามาอยู่กับค่ายโลกเสรีที่นำโดยสหรัฐอเมริกาโดยสมบูรณ์ ซึ่งสหรัฐอเมริกาเองก็ได้สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาประเทศให้กับไทยผ่านโครงการต่างๆ จำนวนมาก เช่น โครงการตัดถนนหลวง และโครงการชลประทาน เป็นต้น (Fineman, 1997, p. 66, ฐิติ พงศ์เจริญ, 2563, น. 207-219, 222-226) เมื่อเข้าสู่ยุครัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองในปี ค.ศ. 1958 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกามีความแนบแน่นเพิ่มมากขึ้นผ่านการออกแถลงการณ์ความสัมพันธ์และความร่วมมือทางด้านความมั่นคงที่ใกล้ชิดระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาหรือแถลงการณ์ร่วมถนัด-รังก์ ในปี ค.ศ. 1962 โดยสหรัฐอเมริกาจะให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางทหาร สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมขั้นพื้นฐาน และการฝึกอบรมระบบทหารของไทย เมื่อเข้าสู่รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรที่ขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองในปี ค.ศ. 1963 สหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนงบประมาณพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อไม่ให้ไทยตกเป็นบริวารของลัทธิคอมมิวนิสต์ (Bumrungrusuk, 1985, pp. 77-78, กุลธดา เกษบุญชู มีดี, 2550, น. 109, ฐิติ พงศ์เจริญ, 2563, น. 293-294, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2566, น. 183) ดังนั้น การกำหนดนโยบายการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานของไทยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งเริ่มพัฒนามาตั้งแต่ยุครัฐบาลจอมพล ป. และตามมาด้วยการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมในยุครัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (ค.ศ. 1961-1966) และฉบับที่ 2 (ค.ศ. 1967-1971) เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางเสรีนิยมแบบสหรัฐอเมริกา การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการสร้างระบบสาธารณสุขโลก และการคมนาคมขนส่ง โดยสหรัฐอเมริกาเข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจไทยเป็นอย่างมาก

การกำหนดนโยบายการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานของไทยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสหรัฐอเมริกา

การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสมัยที่ 2 ระหว่างปี ค.ศ. 1948-1957 ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างขั้นพื้นฐานของไทยที่สหรัฐอเมริกาเข้ามาสนับสนุน และการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรของไทยกับสหรัฐอเมริกาส่งผลให้ไทย

ได้รับประโยชน์อย่างมหาศาลทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจ งบประมาณที่ล้นเหลือเข้ามาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนากองทัพให้มีความทันสมัย ปฏิเสธไม่ได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยนับจากนี้จะอยู่ในรูปแบบของเสรีนิยมทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก (อภิชาติ สถิตนิรามัย, 2556, น. 18-29) อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 16 กันยายน ค.ศ. 1957 เกิดความผันผวนทางการเมืองขึ้นเมื่อรัฐบาลจอมพล ป. ถูกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหาร ภายหลังการรัฐประหารจอมพลสฤษดิ์ได้เชิญนายพจน์ สารสิน ซึ่งดำรงตำแหน่งเลขาธิการองค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือซีโต้ มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้ การที่จอมพลสฤษดิ์ไม่ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นเนื่องจากต้องการได้รับการยอมรับจากสหรัฐอเมริกาเพื่อให้สนับสนุนไทยต่อไปแม้ว่าจะเกิดความผันผวนเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นก็ตาม ซึ่งนายพจน์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีประมาณ 3 เดือน ก็มีการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1957 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคสหภูมิ และพรรคชาติสังคมซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่จอมพลสฤษดิ์ให้การสนับสนุนเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลและผลักดันให้พลโทถนอม กิตติขจร (ต่อมาดำรงตำแหน่งจอมพล) ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ขณะที่จอมพลสฤษดิ์ต้องไปปรับการรักษาตัวที่สหรัฐอเมริกาและอังกฤษเป็นเวลาหลายเดือน อย่างไรก็ตาม รัฐบาลที่นำโดยพลโทถนอมไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองเกิดความขัดแย้งกันภายในพรรคครมรัฐบาล ประกอบกับตัวพลโทถนอมเองไม่มีความเด็ดขาดทางการเมือง ทำให้ในที่สุดจอมพลสฤษดิ์ได้เดินทางกลับไทยและทำการรัฐประหารอีกครั้ง ในวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1958 และขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี ค.ศ. 1959 (อุริ พูวงศ์ เจริญ, 2563, น. 243, 247) ซึ่งท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ก็เหมือนกับรัฐบาลจอมพล ป. ที่ขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองเมื่อปี ค.ศ. 1948 กล่าวคือ สหรัฐอเมริการับรองรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ทั้งนี้เป็นความต้องการของสหรัฐอเมริกาที่ต้องการให้ไทยเป็นพันธมิตรกับโลกเสรีและเป็นสมาชิกซีโต้ รวมถึงการสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์ทุกรูปแบบ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นจะไม่มีความกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา (แถมสุข นุ่มนนท์, 2525, น. 12-13, ทักษิณ เจริญ, 2552, น. 187) แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยที่ยังได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ ในช่วงที่จอมพลสฤษดิ์เดินทางไปสหรัฐอเมริกาเพื่อรักษาตัวที่โรงพยาบาลวอลเตอร์ริด และได้เข้าพบปรึกษาหารือกับผู้นำระดับสูงของสหรัฐอเมริกาโดยมีเรื่องเจรจาอยู่ 2 เรื่องหลัก กล่าวคือ (1) นโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ได้เสนอวิธีการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นที่พอใจให้กับประธานาธิบดีดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์ (Dwight D. Eisenhower) และปรารถนาที่จะให้จอมพลสฤษดิ์นำไปใช้ต่อไปในไทย และ (2) การพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานของไทย ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้เสนอหลักการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้แก่จอมพลสฤษดิ์ (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2543, น. 10-11, อุริ พูวงศ์ เจริญ, 2563, น. 282, ปิยะภพ เอนกทวีกุล, 2567, น. 137) การต่อต้านคอมมิวนิสต์และความสำคัญ

ของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่เน้นให้ระบบเศรษฐกิจไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเปิด และส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นการเจรจาระหว่างจอมพลสฤษดิ์กับผู้นำระดับสูงของสหรัฐอเมริกา ได้ถูกนำมาเป็นเป้าหมายสำคัญของการปฏิวัติวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1958 และนำมาสู่การกำหนดนโยบายของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ที่ให้ความสำคัญการกับการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานภายใต้รูปแบบเสรีนิยม และนโยบายการสกัดกั้นภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์

สาระสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้นในยุครัฐบาลจอมพลสฤษดิ์มีอยู่ 3 ประการ กล่าวคือ (1) นโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยมที่เน้นการส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ, (2) มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกขึ้นโดยมีแนวทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ปรากฏอย่างเด่นชัดและยังคงอยู่ต่อไปจนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3, และ (3) มีการก่อตั้งหน่วยงานสำคัญทางด้านการวางแผนและกำกับดูแลแผนพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ คือ การก่อตั้งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาทางเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งพัฒนาต่อมาจนถึงปัจจุบันคือสภาพนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือสภาพนา (National Economic and Social Development Board-NESDB) พร้อมกันนั้น มีการก่อตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนหรือบีโอไอ (Board of Investment-BOI) ซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนเพื่อให้เป็นจักรกลสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมในสังคมเศรษฐกิจไทยสืบไป (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2543, น. 12) นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงแนวทางการบริหารเศรษฐกิจของประเทศ การเปลี่ยนแปลงแนวทางนโยบายเศรษฐกิจ การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในเชิงสถาบันที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นแนวเสรีนิยมทางเศรษฐกิจดำเนินการภายใต้การทำงานทางนโยบายและความคิดอันใกล้ชิดระหว่างผู้นำในรัฐบาลไทยต่อเนื่องอย่างยาวนานนับทศวรรษกับรัฐบาลและที่ปรึกษารัฐบาลสหรัฐอเมริกา และองค์การระหว่างประเทศที่สหรัฐอเมริกามีอิทธิพลอยู่คือธนาคารโลก (World Bank) (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2526, น. 77, อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2543, น. 13, ฐิติ พงษ์ศักดิ์เจริญ, 2563, น. 267) รวมถึงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธานะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ที่บริหารประเทศยาวนานถึงปี ค.ศ. 1973 ได้ทำงานร่วมกันทั้งทางความคิดทางนโยบาย และการติดต่อเป็นการส่วนตัวกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา นับตั้งแต่รัฐบาลของประธานาธิบดีดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์ (Dwight D. Eisenhower), จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy), และลินดอน บี. จอห์นสัน (Lyndon B. Johnson) (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2526, น. 80-101) ในช่วงเวลาดังกล่าว ที่ปรึกษาคนสนิทของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาชุดต่าง ๆ ได้ทำงานร่วมกับผู้นำของทั้งสองประเทศทั้งในแง่การเดินทางเข้าพบนายกรัฐมนตรีของไทย การเดินทางเข้ามาสำรวจเศรษฐกิจในไทย ทำรายงานเสนอแนะทางนโยบายต่อรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น นีล แมคเอลรอย (Neil McElroy) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสมัยประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ ได้เข้ามาสำรวจเศรษฐกิจไทยและได้ทำ

รายงานเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับการลงทุนของเอกชนในไทยชื่อว่า Expanding private investment for Thailand's economic growth USOM (1959) ทั้งนี้ การทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องของผู้นำระดับสูงทางนโยบายของทั้งสองฝ่ายทำให้แนวทางการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายหลักที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจของไทยทั้ง 3 ฉบับ พร้อมกับมีหน่วยงานหลัก ได้แก่ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ที่ทำหน้าที่กำกับและบริหารแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจของไทยให้ไปสู่แนวทางเสรีนิยมอย่างมีประสิทธิภาพ (มัสแคต, 2536, น. 105, อุทกฤษฎ์ ปีทมนันท์, 2543, น. 12-13) ทั้งหมดเป็นผลจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระหว่างสหรัฐอเมริกากับไทยซึ่งเริ่มตั้งแต่ในยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในปี ค.ศ. 1948 ผลจากการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของไทยส่งผลให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 ที่เกิดขึ้นในยุครัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ และจอมพลถนอม จึงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางเสรีนิยมแบบสหรัฐอเมริกาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งระบบสาธารณูปโภค และการคมนาคมขนส่ง ซึ่งสหรัฐอเมริกามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจไทยเป็นอย่างมาก โดยสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 มีดังนี้ ฉบับที่ 1 (ค.ศ. 1961-1966) เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น อุตสาหกรรมประกอบรถยนต์ สิ่งทอ การสร้างถนนตัดทาง ไฟฟ้า และระบบชลประทาน เป็นต้น และฉบับที่ 2 (ค.ศ. 1967-1971) ได้ยึดตามแนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 โดยเน้นการลงทุนสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานต่อไป ด้วยการสร้างระบบเครือข่ายของการคมนาคมขนส่ง การชลประทาน และการกระจายบริการแก่ชุมชนส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ การศึกษาและการพาณิชย์มากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีเรื่องที่เพิ่มเติมในแผนพัฒนาฉบับที่ 2 คือ การสนับสนุนการรักษาความมั่นคงของชาติ (นิรมล สุธรรมกิจ, 2551, น. 120, ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2552, น. 271-278, ฐิติ พวงศ์เจริญ, 2563, น. 267-274)

ผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีนิยมตามแบบฉบับสหรัฐอเมริกาทำให้สิ่งก่อสร้างเกิดขึ้นจำนวนมากในรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร สิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นนั้นเป็นยุทธศาสตร์ทางทหารที่สำคัญของสหรัฐอเมริกาในการสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์ในสงครามเวียดนาม เพื่อใช้เป็นช่องทางลำเลียงอาวุธยุทโธปกรณ์ส่งไปยังกองทัพสหรัฐอเมริกาที่ประจำอยู่ในเวียดนามได้ สิ่งก่อสร้างดังกล่าว เช่น ทางหลวงสาย 304 ถนนสายมิตรภาพไทย-สหรัฐอเมริกาที่มีการก่อสร้างเพิ่มเติมนับตั้งแต่เริ่มมีการก่อสร้างในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และสนามบินจำนวน 8 แห่ง (อุตะเภา, ตาคสิ, โคราช, อุตรธานี, อุบลราชธานี, น้พอง, กำแพงแสน, และเชียงใหม่) เป็นต้น (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2552, น. 295-309, พวงทอง ภวัครพันธุ์, 2556, น. 15-17, ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2556, น. 143-144, ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์, 2558, น. 47-50, ฐิติ พวงศ์เจริญ, 2563, น. 307) ทั้งหมดคือสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ประโยชน์

ได้ทั้งทางทหารและเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งถนน ซึ่งทำให้สามารถเข้าถึงและเดินทางไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้มากขึ้น เป็นเครื่องแสดงถึงความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดระหว่างจุดประสงค์ทางการพัฒนากับการรักษาความมั่นคงของรัฐบาลทั้งสองและระหว่างโครงการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจกับทางการทหารของสหรัฐอเมริกาเป็นเวลายาวนานสำหรับประเด็นหลักในนโยบายของไทยและความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ได้แก่ ความสามารถในการเคลื่อนกำลังพลของไทย การคมนาคมเข้าสู่บริเวณที่อยู่ห่างไกล ฐานทัพสำหรับปฏิบัติการทางอากาศของสหรัฐอเมริกา และโครงการพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงตามสภาวะภัยคุกคามความมั่นคงของไทยในสายตาของรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกา ในยุคต่อมา ได้แก่ การคุกคามจากจีน ลาว พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และการขยายอิทธิพลของเวียดนามเหนือลงทางใต้ในสงครามเวียดนามเป็นสำคัญ (มัสแคต, 2536, น. 29-33, Fineman, 1997, pp. 150-152)

การที่สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานของไทยนับตั้งแต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่อเนื่องด้วยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร แสดงให้เห็นถึงการเป็นพันธมิตรระหว่างสหรัฐอเมริกากับไทยที่ยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การเข้าร่วมเป็นสมาชิกซีโต้ของไทยในปี ค.ศ. 1954 และแถลงการณ์ร่วมถันต-รัสก ในปี ค.ศ. 1962 ที่เป็นการตอกย้ำถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาที่ไทยจะดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกาทลอดไปโดยไม่สิ้นสุดด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ และรัฐบาลจอมพลถนอม จึงเลือกเดินยุทธศาสตร์ทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศที่อิงอยู่กับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มที่ กล่าวคือเลือกขยายบทบาททางทหารในการต่อต้านคอมมิวนิสต์มากขึ้นซึ่งเท่ากับเป็นการขยายนโยบายต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาอยู่แล้ว ในเวลาเดียวกันรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ได้เลือกปรับเอานโยบายเสรีนิยมทางเศรษฐกิจมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ในเวลาต่อมา รัฐบาลจอมพลถนอมก็ดำเนินการสานต่อนโยบายเสรีนิยมทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ได้วางรากฐานไว้ ในที่สุดอิทธิพลของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาต่อนโยบายเศรษฐกิจของไทยได้พัฒนามาสู่ระดับสถาบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ นโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนซึ่งเกิดขึ้นและกำหนดนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยมตามแนวทางที่สหรัฐอเมริกาได้กำหนดไว้ในช่วงทศวรรษ 1960 (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2543, น. 19, อภิชาติ สถิตินิรามย์, 2556, น. 99-100)

ภายหลังการถึงแก่อสัญกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี ค.ศ. 1963 เข้าสู่รัฐบาลที่นำโดยจอมพลถนอม กิตติขจร การขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลถนอมเกิดขึ้นในยุคที่ลินดอน บี. จอห์นสัน ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำลังมีนโยบายแผ่ขยายสงครามเวียดนามอย่างเต็มที่ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาก็เป็นเรื่อง

ความร่วมมือในสงครามเวียดนามที่ทั้งสองประเทศจะให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเรื่องความมั่นคงแห่งชาติพร้อมกับการพัฒนาชนบทควบคู่กัน การพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานทั้งการสร้างถนน และระบบชลประทาน ยังคงดำเนินอย่างต่อเนื่อง (แถมสุข นุ่มนนท์, 2525, น. 19-23) ก่อนที่จะมาถึงจุดเปลี่ยนสำคัญคือ การที่สหรัฐอเมริกาเข้าร่วมสงครามเวียดนามเต็มรูปแบบในยุคประธานาธิบดีจอห์นสัน ซึ่งต้องใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลในการทำสงคราม ส่งผลให้ภาวะเงินเฟ้อปรากฏชัด ในช่วงต้นทศวรรษ 1960 ภาวะเงินเฟ้อเพียง 2% เพิ่มขึ้น 3% ในปี ค.ศ. 1967 4% ในปี ค.ศ. 1968 และ 6% ในปี ค.ศ. 1969 (Fineman, 1997, p. 235) แม้ว่าสหรัฐอเมริกายังคงยืนยันว่าจะเป็นพันธมิตรกับไทยโดยเฉพาะการเข้าร่วมรบในสงครามเวียดนาม แต่การที่สหรัฐอเมริกาต้องใช้งบประมาณมหาศาลในสงครามเวียดนามนั้นส่งผลให้การสนับสนุนงบประมาณให้กับไทยต้องลดลง ประกอบกับการเริ่มหมดความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลจอมพลถนอมที่สืบทอดอำนาจทางการเมืองไม่ผ่านการเลือกตั้งนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1963 ทำให้สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1969 เพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลจอมพลถนอมให้คงอยู่ โดยเปลี่ยนจากรัฐบาลเผด็จการทหารมาสู่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง แม้ว่าความสนับสนุนงบประมาณอาจจะลดลง แต่ความเป็นพันธมิตรระหว่างสหรัฐอเมริกากับไทยยังคงดำเนินต่อที่ทั้งสองประเทศต่างจะได้ประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ สหรัฐอเมริกาใช้ไทยเป็นฐานทัพในการสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนไทยก็ยังได้รับช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานที่มีการสนับสนุนงบประมาณที่ต้องลดลง (แถมสุข นุ่มนนท์, 2525, น. 24-25, กุลดา เกษบุญชู มัด, 2550, น. 160, พวงทอง ภวัครพันธุ์, 2561, น. 135)

ผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาและไทย

สงครามเวียดนามมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสหรัฐอเมริกาในทางเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่ายในสงครามเมื่อถึงปี ค.ศ. 1966 นั้นสูงถึงเดือนละ 2 พันล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาอย่างสำคัญ กล่าวคือ ก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อและความเป็นป่วนทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่สามารถจะควบคุมได้ ประธานาธิบดีลินดอน บี. จอห์นสัน ที่ต้องการขับเคลื่อนทั้งนโยบายปฏิรูปและพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศและนโยบายทำสงครามเวียดนามเต็มรูปแบบในเวลาเดียวกัน แต่จากการดำเนินมาตรการลดภาษี เพิ่มการใช้จ่ายเพื่อกิจการสวัสดิการและการใช้จ่ายเพื่อการทหารที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ในที่สุดแล้วการผลิตภายในประเทศไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างเต็มที่ ผลก็คือภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง ประธานาธิบดีจอห์นสันไม่ต้องการที่จะเพิ่มภาษี ด้วยเหตุผลส่วนหนึ่งเพราะไม่ปรารถนาที่จะให้ค่าใช้จ่ายในสงครามเป็นที่เปิดเผยทั่วไป แต่ในที่สุดเมื่อภาวะเงินเฟ้ออยู่ในภาวะที่ไม่อาจจะควบคุมได้ รัฐสภาก็เข้ามาแทรกแซงด้วยการตั้งงบประมาณนโยบายเศรษฐกิจและปฏิรูปภายในประเทศ กล่าวได้ว่า ประธานาธิบดีจอห์นสันไม่สามารถที่จะบรรลุเป้าหมายทั้งสองประการในเวลาเดียวกันได้

ท้ายที่สุดนโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ต้องหยุดชะงักลงอันเนื่องมาจากผลกระทบของสงครามเวียดนาม (วิวัฒน์ มุ่งการดี, 2533, น. 387-388, สุรัตน์ โหระชัยกุล, 2546, น. 196, จักรี ไชยพินิจ, 2562, น. 259-260) อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือผลกระทบทางการเมืองในที่สุดแล้วก่อให้เกิดการสูญเสียความเห็นพ้องในแนวนโยบายต่างประเทศและสันคลอนความเชื่อมั่นของประชาชนสหรัฐอเมริกาที่มีต่อรัฐบาลและประธานาธิบดี เป็นที่ปรากฏในภายหลังเมื่อมีการเปิดเผยเอกสารลับของกระทรวงกลาโหมเมื่อปี ค.ศ. 1971 ประธานาธิบดีจอห์นสันมีแผนที่จะใช้วิธีการรุนแรงตอบโต้ต่อเวียดนามเหนือมาตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดวิกฤตการณ์อ่าวตังเกี๋ยในปี ค.ศ. 1964 โดยเฉพาะในกรณีการขออำนาจจากรัฐสภาภายหลังเกิดวิกฤตการณ์ดังกล่าว ประธานาธิบดีจอห์นสันจึงตั้งใจที่จะไม่ให้รัฐสภาได้รับรู้รายละเอียด เช่น กรณีที่เรือพิฆาตที่ถูกโจมตีตามที่ไดกล่าวอ้างนั้นได้เข้าไปปฏิบัติงานจารกรรมในน่านน้ำดังกล่าว เพื่อรัฐสภาจะได้อนุมัติให้ประธานาธิบดีจอห์นสันมีอำนาจอย่างเต็มที่ในการทำสงครามเวียดนามเต็มรูปแบบ การกระทำเช่นนี้ต่อมาก่อให้เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร และนำไปสู่การเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้นของรัฐสภาในการควบคุมการดำเนินงานของประธานาธิบดีในยุคต่อจากประธานาธิบดีจอห์นสัน ดังนั้น การเข้าสู่สงครามเวียดนามทำให้ต้องใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลในการทำสงคราม ส่งผลให้เกิดภาวะเงินเฟ้อและความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจในที่สุดไม่สามารถจะควบคุมได้ และการดำเนินนโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ก็ไม่สามารถทำได้พร้อมกับการทำสงครามเวียดนามในเวลาเดียวกัน ส่งผลให้ไม่อาจจะนำความสำเร็จมาสู่ทั้งนโยบายเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (วิวัฒน์ มุ่งการดี, 2533, น. 388, จักรี ไชยพินิจ, 2562, น. 260) และในปี ค.ศ. 1969 ประธานาธิบดีจอห์นสันประกาศหยุดยิงที่จะเปิดในเวียดนามเหนือและออกแถลงการณ์ว่าจะไม่ลงสมัครเข้ารับเลือกตั้งประธานาธิบดีในสมัยที่ 2 เป็นการแสดงให้เห็นถึงท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่ต้องการยุติสงครามเวียดนามโดยเร็ว ในเวลาต่อมา ริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาได้ประกาศหลักการอย่างชัดเจนที่เรียกว่า “หลักการนิกสัน” (Nixon Doctrine) ที่เกาะกวม ฟิลิปปินส์ มีสาระสำคัญ กล่าวคือให้สงครามเวียดนามเป็นเรื่องที่เวียดนามต้องจัดการเอง (Vietnamization) แสดงให้เห็นถึงการลดบทบาทในการสนับสนุนไทยในการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานและการสกัดกั้นภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกา (จักรี ไชยพินิจ, 2562, น. 261-262)

ในขณะที่ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในไทย จากการสนับสนุนงบประมาณของสหรัฐอเมริกาในการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นผลให้ค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ เพิ่มตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้รายได้ประชาชาติโดยส่วนรวมเพิ่มขึ้น และอุตสาหกรรมหลายสาขายายตัว เช่น อุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ การบริหารขนส่ง รวมถึงอุตสาหกรรมภาคพาณิชย์กรรมอื่น ๆ เป็นต้น ทำให้เงินตราระหว่างประเทศเข้าเพิ่มขึ้น สหรัฐอเมริกาใช้เงินระหว่างปี ค.ศ. 1964-1969 ประมาณ 20,000 ล้านบาท หรือเท่ากับประมาณผลผลิตรวมของชาติกว่าร้อยละ 50

แต่ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย การเพิ่มผลผลิตประชาชาติดังกล่าวไม่ได้เป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจไทยโดยตรง แต่เป็นผลจากการใช้จ่ายด้านการสงครามของสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่ รายได้เหล่านี้แม้จะมีการกระตุ้นให้เงินตราระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น แต่ก็นำไปสู่ความต้องการส่งสินค้าเข้ามากขึ้น รายได้จากการท่องเที่ยวจึงมีแนวโน้มในการส่งสินค้าเข้าสูง ทำให้ดุลการค้าระหว่างประเทศของไทยจึงประสบภาวะเสียเปรียบ และเกิดปัญหาการขาดแคลนเงินตราต่างประเทศซึ่งจะปรากฏในรูปความเสียเปรียบในดุลการค้าระหว่างเงินและทุนสำรองเงินตราต่างประเทศลดปริมาณลง (แกมสุข นุ่มนนท์, 2525, น. 27-28, ฐิริ พวงศ์เจริญ, 2563, น. 320)

ในส่วนผลกระทบทางการเมืองที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากกระแสต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหารที่ผูกขาดอำนาจทางการเมืองมาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงจอมพลถนอม กิตติขจร แม้ว่าในช่วงการสกัดกั้นคอมมิวนิสต์ในสงครามเวียดนามสหรัฐอเมริกาไม่สนใจว่ารัฐบาลไทยจะปกครองระบอบใดก็ตาม แต่ถ้ารัฐบาลสามารถให้ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในการสกัดกั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ แล้วนั้นก็ยินดีให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ แต่เมื่อสหรัฐอเมริกากล้มเหลวในการสกัดกั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ในสงครามเวียดนามอันเนื่องจากการถูกโจมตีครั้งใหญ่โดยกองกำลังเวียดกงและเวียดนามเหนือในปี ค.ศ. 1968 หรือที่เรียกว่า “การรุกตรุษญวนหรือตรุษเวียดนาม” (the Tet Offensive) ซึ่งเป็นการโจมตีกองกำลังสหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตรในพื้นที่เวียดนามใต้ครั้งใหญ่ที่สุดนับตั้งแต่การเกิดขึ้นของสงครามเวียดนาม เหตุการณ์ดังกล่าวมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นต่อประชาชนสหรัฐอเมริกาที่ตระหนักว่าสหรัฐอเมริกาคงไม่มีทางเอาชนะสงครามเวียดนามได้ นำมาสู่การประท้วงและต่อต้านสงครามเวียดนามที่ขยายวงกว้างขึ้นในสหรัฐอเมริกา (พวงทอง ภวัครพันธุ์, 2561, น. 129-130) ในขณะเดียวกันก็เกิดกระแสต่อต้านจักรวรรดิอเมริกาในสังคมไทยเพิ่มขึ้น ทำให้รัฐบาลไทยเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจขึ้นมาเนื่องจากการประกาศไม่ลงสมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาของประธานาธิบดีจอห์นสันในปี ค.ศ. 1969 และแนวโน้มการถอนกำลังทหารออกจากสงครามเวียดนาม ลักษณะดังกล่าวทำให้ความรู้สึกที่มั่นคงของผู้นำทหารไทยลดน้อยลง การลดปฏิบัติการในสงครามเวียดนามก็ทำให้ความรู้สึกไม่มั่นคงของไทยเพิ่มขึ้นด้วย พร้อมทั้งทำให้ผลประโยชน์ของผู้นำทหารไทยลดน้อยลงไปด้วย ดังนั้น เมื่อคณะผู้บริหารของสหรัฐอเมริกากำลังจะเปลี่ยนแปลงไป จึงเกิดความไม่มั่นใจว่าสหรัฐอเมริกาคงดำเนินนโยบายต่างประเทศในรูปแบบเดิมดังที่ประธานาธิบดีจอห์นสันสันได้ดำเนินไว้หรือไม่ เพราะหากยุติสงครามเวียดนามก็จะส่งผลให้ไทยไม่มั่นใจ เนื่องจากไม่มีผู้ช่วยต่อต้านคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะเดียวกันฝ่ายไทยก็จะเสียผลประโยชน์เรื่องเงินช่วยเหลือทางด้านการทหารไปด้วย ฝ่ายสหรัฐอเมริกาเองก็ต้องการให้รัฐบาลเปลี่ยนแปลงผู้นำ เพราะไม่ต้องการให้ส่งผลในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงก่อนที่ประธานาธิบดีจอห์นสันจะครบวาระการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1969 สหรัฐอเมริกา

ได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากในการสนับสนุนการตั้งพรรคการเมือง และต่อมาก็ให้การสนับสนุนการเลือกตั้งทั่วไปในปี ค.ศ. 1969 ผลการเลือกตั้งก็เป็นไปตามที่วางแผนที่สหรัฐอเมริกาและไทยได้ร่วมกันวางแผนไว้ คือ พรรคสหประชาไทย ที่มีจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าพรรค ขณะการเลือกตั้งและเป็นพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลตามความต้องการของทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายสหรัฐอเมริกา ผลที่สำคัญคือ จอมพลถนอมดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแต่เป็นภายใต้บทบาทประชาธิปไตย (กุลลดา เกษบุญชู มีด, 2550, น. 166, ฐริ พวงศเจริญ, 2563, น. 333-334) อย่างไรก็ตาม รัฐบาลจอมพลถนอมที่มาจากการเลือกตั้งกลายเป็นรัฐบาลที่ไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง เกิดความขัดแย้งภายในพรรคร่วมรัฐบาลและพรรคสหประชาไทย ทำให้การบริหารประเทศเกิดความล่าช้า รวมถึงความผันผวนจากภายนอกประเทศโดยเฉพาะการเปลี่ยนท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อการสกัดกั้นภัยคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อสหรัฐอเมริกาถอนกำลังทหารออกจากสงครามเวียดนาม และเริ่มการแสดงความเป็นมิตรกับรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีน รัฐบาลจอมพลถนอมก็ต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศตามสหรัฐอเมริกา จากความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศและความผันผวนจากภายนอกประเทศที่เกิดขึ้น และรัฐบาลพลถนอมเองก็ไม่สามารถปรับตัวกับระบอบประชาธิปไตยได้ ทำให้จอมพลถนอมตัดสินใจทำรัฐประหารตนเองในปี ค.ศ. 1971 กลับเข้าสู่การรัฐบาลเผด็จการทหารอีกครั้ง และการรัฐประหารตนเองของจอมพลถนอมในครั้งนี้ก็เป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 นำมาสู่การล่มสลายรัฐบาลจอมพลถนอมในที่สุด และตามมาด้วยการเรียกร้องให้มีการถอนฐานทัพสหรัฐอเมริกาในไทยหลังจากปี ค.ศ. 1973 (แถมสุข นุ่มนนท์, 2525, น. 30-31, พงทอง ภวัครพันธุ์, 2561, น. 134-136)

บทสรุป

การนำเสนอบทความนี้ทำให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างกาหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาและไทยช่วงทศวรรษ 1960 ของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา คือ ลินดอน บี. จอห์นสัน และนายกรัฐมนตรีไทย คือ จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นช่วงเวลา ที่สหรัฐอเมริกาพัฒนาเศรษฐกิจตามนโยบายที่เรียกว่า นโยบายการสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ ส่วนไทยเป็นยุคการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมขั้นพื้นฐานที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจำนวนมากจากสหรัฐอเมริกา ทั้งหมดอยู่บนพื้นฐานของฉันทามติร่วมกันที่เรียกว่า “ฉันทามติแห่งเสรีนิยม” และ “การพัฒนา” เป็นสำคัญ นอกจากนี้ การที่สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานของไทย ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจไทยมีอัตราจากเติบโตที่สูงขึ้น เกิดสิ่งก่อสร้างที่เป็นยุทธศาสตร์ทางทหารที่สำคัญของสหรัฐอเมริกาในการสกัดกั้นคอมมิวนิสต์ในสงครามเวียดนาม เพื่อใช้เป็นช่องทางลำเลียงอาวุธยุทโธปกรณ์ส่งไปยังกองทัพอเมริกาที่ประจำอยู่ในเวียดนามใต้ สิ่งก่อสร้างดังกล่าว เช่น การก่อสร้างทางหลวงสาย 304

การก่อสร้างถนนสายมิตรภาพไทย-สหรัฐอเมริกาที่มีการขยายถนนเพิ่มเติม และสนามบินจำนวน 8 แห่ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่สงครามเวียดนามเต็มรูปแบบของสหรัฐอเมริกายุคประธานาธิบดีลินดอน บี. จอห์นสัน ทำให้ต้องใช้เงินจำนวนมหาศาลส่งให้เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรงทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในปี ค.ศ. 1969 อัตราเงินเฟ้อสูงถึง 6% ทำให้ประธานาธิบดีจอห์นสันไม่มีโอกาสที่จะผลักดันนโยบายการสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ได้อย่างเต็มที่ และยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทย คือ ก่อนที่ประธานาธิบดีจอห์นสันจะครบวาระการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1969 สหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนการเลือกตั้งทั่วไปในต้นปี ค.ศ. 1969 รวมถึงลดการสนับสนุนงบประมาณให้แก่ไทย แม้ว่าเศรษฐกิจของไทยที่สหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนมาก่อนหน้านี้จะทำให้เศรษฐกิจเพิ่มตัวสูงขึ้น แต่นับว่ามีผลดีในระยะสั้นและดูออกจะเป็นภาพลวงตาทางเศรษฐกิจอยู่มาก และการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สหรัฐอเมริกาเริ่มลดการสนับสนุนทางการทหารและถอนกำลังทหารออกจากสงครามเวียดนาม ทำให้ฝ่ายไทยก็จะเสียผลประโยชน์เรื่องเงินช่วยเหลือทางการเงินการทหารไปด้วย ส่งผลให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนทางเศรษฐกิจและความมั่นคงที่ไทยเคยได้รับจากสหรัฐอเมริกาในการทำสงครามเวียดนามร่วมกันจะต้องยุติการให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนดังกล่าวในที่สุด

บรรณานุกรม

- กุลลดา เกษบุญชู มีด. (2550). การเมืองไทยในยุคสุลต่าน-ธนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 50 ปี ธนาครแห่งประเทศไทย.
- จักรี ไชยพินิจ. (2557). “ทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาของวอลท์ วิตแมน รอสตากับบทบาทของ
ประเทศมหาอำนาจ: ข้อถกเถียงเชิงปรัชญาสังคมศาสตร์.” วารสารการเมือง การ
บริหาร และกฎหมาย 6,1 (มกราคม-เมษายน): 237-273.
- จักรี ไชยพินิจ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณัฐพล ใจจริง. (2563). ขุนศึก คักดินา และพญาอินทรี การเมืองไทยภายใต้ระเบียบโลกของ
สหรัฐอเมริกา 2491-2500. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2525). ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2552). การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2566). เนื้อในระบอบธนอม: ความสืบเนื่องและเสื่อมถอยของเผด็จ
การทหาร พ.ศ 2506 ถึง 2516. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.
- นิรมล สุธรรมกิจ. (2551). สังคมกับเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาประเทศไทย (พ.ศ. 2500-2545).
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2556). และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษา
และปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.
- ปิยะภพ เอนกทวีกุล. (2567). ทหารกับการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. (2566). เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. พิมพ์ครั้งที่
6. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม
- พวงทอง ภวัครพันธุ์. (2556). สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ “รัฐไทย.” พิมพ์ครั้งที่
ที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- พวงทอง ภวัครพันธุ์. (2561). การต่างประเทศไทยในยุคสงครามเย็น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์. (2558). กำเนิด “ประเทศไทย” ภายใต้เผด็จการ. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ภุรี พ่วงศรีเจริญ. (2563). การเมืองการปกครองไทย : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ (พ.ศ. 2475-
2540). กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มัสแคต, โรเบิร์ต เจ. (2536). สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในประเทศไทย.

- แปลจาก **Thailand and the United States : Development, Security, and Foreign Aid**. แปลโดย กุสุมาลย์ รัชตะนันท์, สัณฐิวิ สายบัว และดิระพร บุนนาค.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2550). **พัฒนาการการเมืองการปกครองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิวัฒน์มุงการดี. (2533). **นโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกา: โครงสร้างกระบวนการและรูปแบบ**.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมร นิติทัศน์ประภาส. (2553). **ประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ค.ศ. 1945-ปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สรวิต ชัยนาม. (2552). **จักรวรรดิอเมริกา : ประวัติศาสตร์แบบทวนกระแส อัตลักษณ์ ชีวอำนาจ**.
กรุงเทพฯ: ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2551). **สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พี.เพรส.
- สุรัตน์ ไทราชัยกุล. (2546). “นโยบาย ‘อภิมหาสังคม’ ของประธานาธิบดีจอห์นสัน : บทเรียนสำหรับการเมืองไทยในการแก้ไขปัญหาความยากจน.” **วารสารสังคมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** 34,1 (มกราคม-มิถุนายน): 154-208.
- อนุสรณ์ ลิ้มฉวี. (2555). **ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย. (2556). **รัฐไทยกับการปฏิรูปเศรษฐกิจ จากกำเนิดทุนนิยมนายธนาคารถึงวิกฤตเศรษฐกิจ 2540**. นนทบุรี: ฟาเดียกัน.
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2526). **สหรัฐอเมริกากับนโยบายเศรษฐกิจไทย (1960-1970)**.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2543). **การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทสหรัฐอเมริกาต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจไทย: 1960 และ 1990**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Berger, M. (2004). **The Battle for Asia: From Decolonization to Globalization**.
London and New York: RoutledgeCurzon.
- Bumrungsuk, S. (1985). **United States foreign policy and Thai military rule, 1947-1977. (Master's Thesis)**. Cornell University, Faculty of the Graduate School.
- Burns, J. M. (ed). (1968). **The Heal and To Build: The Programs of President Lyndon B. Johnson**. New York: McGraw-Hill.

- Divine, R. (1979). **Since 1945: Politics and Diplomacy in Recent American History.** (2nd ed.). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Fineman, D. (1997). **A Special Relationship: The United States and Military Government in Thailand, 1947-1958.** Hawaii: University of Hawaii Press.
- Gowan, P. (1999). **The Global Gambel.** London: Verso.
- Maland, C. (1979). "Dr. Strangelove (1964): Nightmare Comedy and the Ideology of Liberal Consensus." **American Quarterly Special Issue: Film and American Studies** 31,5: 697-700.
- Rist, G. (2014). **The History of Development: From Western Origins to Global Faith.** (4th ed.). London: Zed Books.
- Rostow, W. W. (1971). **Politics and the Stages of Growth.** Cambridge: Cambridge University Press.
- Schulman, B. J. (1995). **Lyndon B. Johnson and American Liberalism: A Brief Biography with Documents.** New York: St. Martin's Press.